

Historik finntorpet Svartberget

Lantmäteriets kartor: *Lantm.styrelsen Örskogen nr 1-6 inäodelning år 1818,*
samt Lantm.styrelsen Örskogen nr 1-6 storskifte på skogsmark år 1851.

Svartberget är noterad under Örskogen, Järna Finnmark, i kyrkböckerna och Lantmäteriets kartmaterial. I slutet på 1800 talet fanns fortfarande tre olika hemman på Svartberget. Äldsta noteringar enligt kartor är från 1818 där vi finner röjningar nyttjade av Henrik Nilsson Pulkkinen f 1766 i Örskogen. Även Skött Olof Olsson f 1753 i Digerliden, av släkten Vilhuinen, hade röjningar i Svartberget. Lantmäteriets karta 1851 visar även röjningar som brukades av Skött Nils Hindersson, brodern Skött Johan Hindersson och Johan Larsson.

Till det första torpet fanns ett skuldebrev från 1833 som visar att Skött Olof Olssons son, Skött Lars Olsson f 1795 i Örskogen kan vara den första bosättaren.

Gift 1819 med Lisa Hindersdotter, av släkten Siikainen f 1797 i Laxtjärnsfallet.

Skött Lars dog 1869 och hustrun 1878 och i Svartberget.

Barn:	Maria	f 1821	Johan	f 1822
	Lars	f 1824	Lisa	f 1836
	Jonas	f 1838		

Sonen Skött Johan Larsson f 1822, dog 1908 i Svartberget.

Gift 1846 med Anna Matsdotter f 1805 i Vakarskogen, dog 1874.

Bosatta i Svartberget, och båda dog där.

Dottern Lisa Larsdotter f 1836, kallades "Svartbergs-Lisa".

Gift 1859 med Abraham Andersson f 1838 i Lekaråsen, Gåsborn.

Barn:	Lisa	f 1858	Anna	f 1861	dog 1861
	Stina	f 1863	Anna	f 1866	kallades "Svartbergs-Anna"
	Anders	f 1870	Clara	f 1872	

Alla barnen födda i Svartberget.

Strax efter yngsta dottern Claras födelse, 1872, emigrerade Abraham Andersson för att söka lyckan för sig och familjen i N. Amerika. Efterforskningar har inte visat vad som hände men han försvann och blev dödförklarad 1898 av Nås Tingsrätt. Hustrun Svartbergs Lisa bodde kvar i Svartberget och för att försörja sig och de fem barnen nödgades hon sälja 114 tunnland/ca 65 ha skogsmark enligt kontrakt 4:e februari 1884, för 1450 kronor. Lisa fick arrendekontrakt och fick bo kvar i hemmanet. Hon avled 1923.

Lisas dotter Svartbergs Anna Abrahamsdotter f 1866.

Gift 1893 med Lars Petter Persson f 1857 i Kullerberget, Säfsnäs.

Annas son Lars f 1886 i Svartberget.

Annas dotter Frida f 1891 i Svartberget.

Efter giftermålet flyttade dom till Okkoberget.

Den andra gården kallades i dagligt tal för "Lindströms".

Karl Gustaf Lindström f 1862 i Säter, d 1928.

Gift 1885 med Stina Abrahamsdotter f 1863 i Svartberget.

Dottern Johanna Albertina f 1889 och sonen Karl August f 1887 emigrerade till

N. Amerika 1905 och deras systrar Anna Vilhelmina f 1896 och Elna Viktoria f 1899,

reste 1921. Anna återkom till Sverige och blev gift i Söderbärke.

1929 kom Lars Aron Viberg f 1897 i Kroktorpet, gift med Edla Maria Larsson f 1905 i Okkoberget, dotter till Lars Petter och Anna. Flyttade till Örskogen 1930.

Från Dansartorpet kom 1930, Karl-Erik Persson "Karl Persa" f 1875 i Kullerberget, Säfsnäs, samt två söner. Karl Persa var troligen bosatt här till 1937. År 1950 var han bosatt i Kroktorpet.

Den tredje gården kallades för "Nores".

Bark Jakob Jansson f 1835 i Kroktorpet, d 1878.

Gift 1863 med Lena Nilsdotter f 1833 i Kroktorpet.

Familjen kom 1863.

Sonen Lars emigrerade till N.Amerika 1888, brodern Johan 1890, och modern/änkan Lena 1905.

Skogvaktaren Nore Klemensson f 1875 i Rämnen, kom till Svartberget 1894 då han gifte sig med dottern i gården Anna-Lisa Jakobsdotter f 1874, d 1903. Nore dog 1932.

Skogsfinnarnas vardag präglades av deras starka tro på det magiska. Många ansågs vara trollkunniga. Däribland Karl Persa och denna berättelse utspelar sig vid Villåsberget.

Den lilla tösen *Elly vid Villåsberget* berättar:

"Karl Persa var hem till oss och köpte en röklövko. När han skulle leda hem henne till Svartberget så tvärstanna koa halvvägs till grinna. Då blev tvärstopp. Men ättersöm han var trölkunnig så visst han rå. Elly smög ätter och kika fram bakom knuta. Då såg ho hur han ställt sig framför koa och gjord nô kônster, sen kunn han le iväg med koa i slakt grimskaf. Ho sprang mä som en hund".

Elly Johansson, gift Höglund, har även återgett *Svartbergs Annas berättelse* om följande episod som inträffade i Svartberget:

Detta hände på vintern, det var mycket djup snö och kallt. Ett tunt lager nysnö hade lagt sig på skaren, skidföret var perfekt. Inne i stugvärmen stod mor Lisa, troligtvis framför spisen eller bakugnen. Hon hade fem barn och hon var ensam. Maken Abraham hade redan 1872, rest till N.Amerika och hördes aldrig av. Barnen lekte ute på gårdstunet, Anna åkte skidor, och av någon anledning fick hon för sig att dra iväg mot stupet, där Svartberget vetter mot Svartbäcken.. Farten ökade snabbt och skidorna skar isär för henne, och hon körde omkull. Hon skrek och hade mycket ont, barnen fick hjälpas åt att bära henne. Väl inne skulle mor Lisa ta av henne långstrumporna, som var helt nystickade. När hon skulle kavla ner strumpan gjorde det så ont att Anna skrek "klipp av strumpan", varvid Lisa svarade "vi kan väl för Guds skull int klipp sönder nysticka strumpa" Hon kavlade ner resten, och upptäckte då att benet var av. Benet spjälades med späntade stickor och lindades hårt. Allt detta utan bedövning naturligtvis. Anna fick sitta stilla inomhus, tills någon ordnade en stol som hon kunde använda om skulle förflytta sig. På den här stolen kunde hon "halvsitta" med ena benet upplagt under sig och hasa sig fram. Benet var så ömt att bara stolen slog i något gjorde det så ont att hon skrek. Troligtvis blev detta en lång läkningsperiod och att fara till sjukstugan i Nås, cirka 3,5 mil, vid denna tid på året var nog inte tänkbart. En hästskjuts med släde genom oplogade, milsvida skogar i sträng kyla, kunde ha slutat än värre.

Elly minns att Annas ena ben var krokigt och att man kunde se att benpiporna inte låg rätt. Men benet läkte ihop på detta sätt och blev starkt. Under Annas, långa och mödosamma liv var väl detta bara en av många umbäranden som hon fick utstå. Hon fick sedan 13 barn, varav 11 nådde vuxen ålder. Ja, här får man ytterligare ett bevis på att (som många folklivsforskare uttryckt det) att dessa finnättlingar, som bor här i skogarna och klarar sin näring, är av ett osedvanligt segt och kraftigt virke.



Finntorpet Svartberget, det äldsta huset till vänster i bild.

Samtliga foton genom Göran Samuelsson.



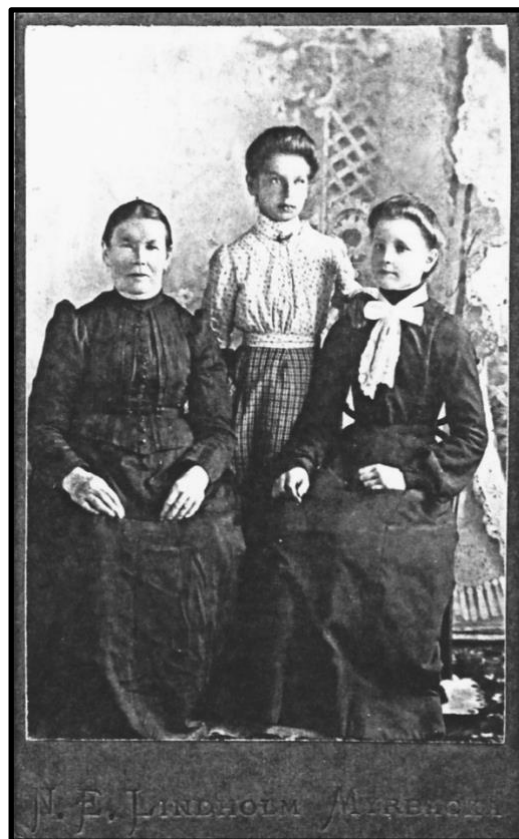
Gaveln på gammelhuset.



Den gamla ladan. Åldern har tagit ut sin rätt



Rian som 1952 flyttades till Hembygdsgården i Kroktorp.



Svartbergs-Lisa f 1836 med barnbarnen Lindström. Lisa var bosatt i gammelhuset



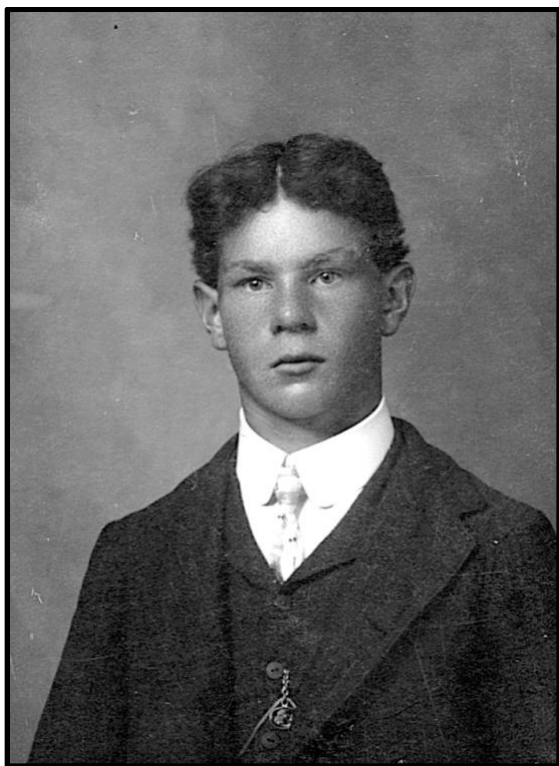
Anna Abrahamsdottir f 1866. Gift Persson.



Annas dotter Frida Larsson f 1891.



Den andra gården där Karl Gustaf Lindström f 1862 var bosatt med familjen.



Karl August Lindström f 1887.



Systrarna Lindström.
Albertina, Agnes, Anna och Elna.

En natt bland drivorna.

Så lydde rubriken över en liten notis i Mora Tidningen 1954.

”Jag skulle gå till nattvardsskolan i Järna, och det hade varit svårt snöväder och jag undrade om jag skulle gå till Sågen, ty vägarna voro ej öppna till Vakern. Men då hade jag en mil att gå till Sågen och sen en mil när jag kom till Vansbro. Jag valde att gå norr över hela vägen. Det gick bra tills jag kom till Eldforsen, då var det så många vägar. Jag gick upp till ett hus och knackade på och kvinnan som kom till dörren visste ej om det fanns en plats som hette Rutsbron, så hon kunde ej giva några upplysningar. Jag gick igen men hade ej gått långt förrän jag hade tre vägar framför mig, vilken skulle jag gå? Jag valde den mellersta och skyndade med rastlös iver framåt.

Men nu fick jag se att jag var på väg till de tre vägarna igen, och den till Vansbro. Jag vände om och denna gång tog jag den till höger. När jag gått ett stycke så mötte jag en timmerkörare som skulle köra hem. Jag frågade honom om jag var på rätta vägen som ledde till Rutsbron, han sade ja, men så dristade jag mig att fråga om han ville skjutsa mig till Rutssjöflottan ty där kom sommarvägen tillsammans med vintervägen och då skulle jag säkert finna fram. Men Han sade att hästen var trött och så hade han ju bara framkälken, så det gick inte an. Så sade han att jag kunde se spåren där han kört. Jag gick gråtande min väg, ty jag förstod nu att jag ej skulle komma fram. Jag erbjöd att betala honom, ty jag hade ju kvar vad biljetten skulle ha kostat 1,35 och så några slantar till i min penningpung. Det var nu skymning och så snöade det också, så det var ej länge jag kunde se spåren och snart stod jag vid ett annat vägskal, jag valde det vänstra. Det var nu alldeles mörkt. Jag skyndade på min gång. Men sen jag passerat floden Härjan så kom jag till en skog och sen kom jag till en stor myr. Jag trodde nu att jag kommit till Härjsjön som var på vägen till Nås. Mor hade varnat mig för den, nu var det enda jag kunde göra att gå tillbaka till Eldforsen, men jag fann snart ut att jag var för trött att gå.

Märkligt nog så hade mannen jag mött sagt fram på kvällen till de andra männen:

Jag undrar om den kulla kom fram som jag mötte? Har du mött någon? frågade Munters Christian. *Ja*, svarade denne. *Jag mötte en kulla som fråga om vägen till Rutsbron. Ja, det var Lindströms kulla*, svarade Christian. Han ville sela på och gå hem till Järna men de andra rådde honom att ej gå utan vänta till nästa dag. Tänk om han hade kommit! Jag hade satt mig på snödrivan och somnat men jag hade ej sovit länge förrän jag vaknade av att jag skakade så hårt. Jag försökte att gå, men orkade ej långt, jag gick igenom skogen igen och kom ut till Härjan. Jag trampade upp en liten håla i snön och lade mig. Jag somnade med samma – men vaknade av frossbrytningarna, så gick det av och an. Fram på natten var mina fötter frusna. Jag försökte att få dem till, men kunde ej, så jag tog av mig vantarna och försökte att massera dem. Ja, men nu var mina händer stelfrusna och jag kunde ej få vantarna på igen. Så hade jag ett par ”snösockor” utanpå skorna men de hindrade i min gång, så jag hade tagit av dem. Jag hade nu sovit ett tag, men så vaknade jag av att min vänstra sida gjorde så ont – nu försökte jag att stå på benen – men det gick ej, ty de voro frusna.

Jag arbetade länge att få dem vid liv – men det syntes ej vilja gå. Så tog jag ur min ”kappsäck” min söndagsklänning och lade den under sidan och så lade jag mig igen med fötterna ute på vägen och huvudet på min kappsäck och så bad jag igen till den Gud som hör bön. Jag lovade då i min barnsliga tro, att om Han hjälpte mig igenom den natten så skulle jag giva mitt allt åt honom. Jag lade mina fötter ut på vägen så att om någon kom körande de skulle se mig så mycket lättare. Ja, så kom äntligen morgonen. Jag hade arbetat med att få händerna till liv igen och så blev det att få fötterna och benen till, det gjorde så ont i höften, men jag gav icke upp utan höll på och sent omsider kunde jag stå. Jag hade ej känsla i dem som jag önskat, men jag gick fram och tillbaka tills



jag fick det. Så tänkte jag att jag skulle gå och se på andra sidan skogen, om det var en myr eller en sjö, men då mötte jag en äldre man från Rutsbron. Jag framstammade min fråga om det var rätta vägen. *Ja*, sade han, *men Herre Gud i himmelen, var har du varit?* och slog med båda händerna på sina knän. Jag talade om för honom att jag legat där nere vid Härjan under natten. Och så fortsatte jag min färd, men nu började det som jag ej beräknat, alla som kom, måste stanna och finna ut vad som hänt. Jag måste ha sett ut mera som ett lik än en levande varelse. Ja, det var oväder så alla hade väntat till tisdagen att gå till skogen. Utav de fem skjutsar som jag mötte, så var det bara en som frågade om jag orkade fram – annars skulle han vända om och skjutsa mig. Men jag sade; *Nu ser jag bustaket på Rutsbro Pers stuga så nu blir det bra.*

Det värsta var att när jag mötte någon så måste jag stiga ur vägen. Jag var så trött att jag måste taga båda mina händer och lyfta mina ben ur drivorna. Men nu kommer någon springande emot mig, vem är det? Jo, det är Lisa Mattsson som är tjänsteflicka här. Jag menar nu vid Rutsbro Pers gård. Jag fick snart bli av med kappsäcken och Lisa frågade vad som hänt under det tårarna strömmar ut för hennes kinder! *Ja*, sade jag, *jag har legat ute i natt*, nu var jag snart inne i det varma köket och dottern, jag minns inte nu om det var Anna hon hette, och vid den varma spisen tog de av ytterplaggen och hängde upp för att torkas, ty isen tinade snart upp vid värmen, när de tog av mina skor så stannade strumporna kvar i dom – så frusna var de. Min halsduk ävenså. Ja, men nu kom den härliga kaffetåren. Jag hade ej förtärt något sen jag lämnade hemmet i Svartberget, 11.20 dagen förut, nu var det 12.10. Och så bjöd de på middag, paltbröd med vit sås och fläsk. Oh, vad det smakade bra. Jag hade försökt att äta vad jag hade med mig men det var stelfruset, så jag stack det tillbaka i väska. Nu hade mina kläder torkat och jag hade vilat ett par timmar. Jag hade nu en god del av vägen kvar innan jag kom till Vestgård till fru Lisa Gezelius. Hon hade väntat så på mig, så när hon fick se mig så kom hon mig till mötes och undrade även hon vad som hänt, så fick jag dela hemmet med döttrarna Eva och Greta och sonen Anders och lilla Elisabeth, en dotterdotter. Och i det väna hemmet trivdes jag så bra. Men nu hade jag att gå till Prästgården och finna ut av kyrkoherden om jag fick lov att gå och läsa? Jag gick till Prästgården och det tog så länge innan jag blev tagen in på expeditionen, så jag fick sitta ned. Och så kom kyrkoherde Borelius och jag frågade honom om jag fick lova att gå och läsa, ty jag var en dag sen. Sen måste jag tala om att jag legat ute under natten. *Men, mitt kära barn*, sade han, *visst får ni gå och läsa*, och sen ringde han efter frun och talade om för henne vad som hänt mig och så lade han sina händer på mina axlar och bad en bön under det att tåreströmmen fick fritt lopp ibland oss alla tre. Så talade kyrkoherden om att han hade mitt betyg från skolan, som skollärare Inander sänt med någon av de andra barnen. Så nu var den sorgen slut och glad var jag. Jag ville genast gå tillbaka till Gezelius men frun sade att vi måste få lite kaffe. *Ja*, sade kyrkoherden, *vi måste tala om detta för gästerna*. De hade bjudning den kvällen och de hade så många i salen. Dit blev jag införd av kyrkoherden, som talade om min upplevelse. Det märkliga av att en lärare vid den Praktiska skolan var där. Hans son är gift med min systerdotter, han heter Lars Laurell. Så kom fröken och jag fick gå med henne i köket. Men nu hade jag hela kökspersonalen och övriga att möta och alla ville de höra mig berätta om natten förut. Men så kom kaffet och jag ursäktade mig och lämna för mitt blivande hem. Maten var färdig och så var min säng. Oh, vad det var skönt att sova. Men först måtte jag tacka Gud för hans underbara hjälp och ledning.

Ja, detta är berättelsen som jag upplevat natten mellan den 15–16 februari 1904. Nu hoppas jag att ni alla får en angenäm dag. Skulle så gärna vilja vara hos eder, men det blir blott i tanken. Gud Välsigne eder alla. Hjärtligaste hälsningar från en konfirmand.

Albertina Lindström-Bensson

Detta brev kom från Amerika till Pastors-expeditionen i Järna troligen i samband med konfirmandernas 50 års träff 1954.